

ПОЧАТОК ЖИТТЯ ЛЮДИНИ ТА ЙОГО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ

Стародубцева-Бавровська Дар'я Олександрівна

*студентка V курсу факультету економіки і управління
кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук*

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Відповідно до Кримінального кодексу (далі – КК) України КК України має своїм завданням правове забезпечення охорони, серед іншого, прав і свобод людини і громадянина [2]. При цьому життя – найважливіше, невід'ємне та недоторкане благо людини. Проблема визначення початку життя людини, тобто моменту, після якого вона набуває право на життя є досить важлива з багатьох причин, бо тісно пов'язана з юридичною, правоохоронною та медичною діяльністю. Виникнення права на життя людини має не тільки теоретичне значення, а й правове (особливо кримінально-правове). Кримінально-правове значення визначення початку життя полягає, насамперед, у тому, що це впливає на кваліфікацію діяння щодо заподіяння смерті. Від вирішення цієї проблеми залежать питання правоздатності, визначення правової природи абортів та встановлення карантності діянь, що посягають на життєздатність плоду, який перебуває в утробі матері.

Кожна країна по-різному визначає у своєму законодавстві початок життя. Прикладом цього можуть бути рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), де суд не має однозначного визначення поняття початку життя. Так у справі «Во проти Франції» (Vo v. France) суд визнав, що утробний плід ще не є людиною і тому не підпадає під захист кримінального права [6]. Іншу думку було висловлено у справі «Патон проти Сполученого Королівства» (Paton v. UK), в якому суд визнав право ще ненародженої дитини на життя, яке обмежене інтересами матері [7]. Тому, проаналізувавши вище наведені рішення, можна стверджувати, що ЄСПЛ не має єдиної думки щодо початку життя.

Життя людини, відповідно до медичної науки, виявляється у двох періодах: внутрішньоутробному (внаслідок запліднення утворюється ембріон, який живе та розвивається в материнському організмі. Він триває до народження дитини й поділяється на ембріональний та фетальний. Під час ембріонального відбувається формування плоду і його тривалість 8 тижнів. Від початку 9-го тижня й до кінця триває фаза

плацентарного розвитку (фетальний період), коли плід росте і розвивається) та позаутробному (процес пристосування дитини до нових умов зовнішнього середовища).

Ключовим у визнанні права людини на життя за Конституцією України є положення (це право є невід'ємним – ч. 1 ст. 27), невідчужуваним та непорушним (ст. 21). Право на життя належить людині від народження і захищається державою. Разом із тим, у п. 1.2 Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я від 29.03.2006 № 179, вказано, що «живонародженість – це вигнання або вилучення з організму матері плода, який після вигнання/вилучення (незалежно від тривалості вагітності, від того, чи перерізана пуповина і чи відшарувалась плацента) дихає або має будь-які інші ознаки життя, такі як серцебиття, пульсація пуповини, певні рухи скелетних м'язів» [1]. Тобто, з цього визначення незрозуміло, що потрібно вважати початком життя людини. Тому, можна стверджувати, що сьогодні наше законодавство не містить чіткого визначення поняття «початок життя людини», що створює проблему для класифікації діянь щодо заподіяння смерті або посягають на життєздатність плоду, який перебуває в утробі матері.

Проблема визначення початкового моменту життя в кримінальному праві є досить дискусійною. Існує декілька точок зору, наприклад, що «початком життя» можна вважати момент зачаття, початок фізіологічних пологів (28 тиждень) або сформування маси мозкових клітин (22 тиждень).

Якщо аналізувати першу теорію, то можна відмітити, що в ст. 1222 Цивільного кодексу України зазначається, коли виникає право на спадкування [9]. Схожий підхід відображено в Американській конвенції з прав людини «Кожна людина має право на повагу до його життя. Це право охороняється законом, в цілому – з моменту зачаття».

Прихильники цієї теорії обґрунтовують свою точку зору тим, що в медицині життя людини як біологічного індивіда починається з моменту злиття чоловічої та жіночої статевих клітин та утворення ядра, яке містить неповторний генетичний матеріал, і за весь час внутрішньоутробного розвитку новий людський організм не можна вважати частиною тіла матері [3, с. 11–12].

У медичній термінології різниця між плодом і ембріоном полягає у визначенні терміну існуванні. Останній вважається до 12 тижня і лише після цього, як були сформовані органи ембріон називають плодом. Відповідно до медичних показників з 12 і до 22 тижня вагітності плід нездатний до самостійного продовження життя. Однак, в Порядку реєстрації живонароджених і мертвонароджених від 29.03.2006 зазначено, що всі народжені живими при вагітності менш

ніж 22 тижні підлягають виходжуванню. Якщо вони прожили понад 7 повних діб (168 годин після народження), відомості про них уносяться у загальний «Журнал обліку новонароджених у відділенні (палаті)» як про живонароджених, які народились при передчасних пологах [4].

У положеннях Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року закріплено, що кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я [5]. Отже, вважаємо цю позицію суперечливою, але якщо дитина народилась і протягом 7 днів є живою, то початок життя можна вважати строк до 22 тижні.

Популярною є теорія, що початок життя починається з народження. Деякі науковці стверджують, що початок життя – це коли дитина може існувати незалежно від материнського тіла, може дихати і наявне серцебиття. Але, розглядаючи цей аспект виникає питання, щодо відповідальності за вбивство дитини, яка знаходиться в утробі матері. У кримінальному праві умисне умертвіння дитини до пологів шляхом впливу на її організм не може визнаватися вбивством, а є перериванням вагітності.

У разі, якщо розглядати цю теорію через призму кримінально права, початком життя буде вважатися лише дитина, яка не пов'язана з утробою матері. Однак, шкоду новонародженому можна завдати й під час пологів й також виникає питання, чи буде визнаватися початок життя під час самих пологів? Відповідно до стаття 117 КК України передбачається, що відповідний злочин може бути вчинений під час пологів або відразу ж після пологів, що означає, що законодавець визнав момент початку життя саме з початком фізіологічних пологів – з того моменту, коли вони лише почалися.

Текст проекту нового КК України, опублікованого станом на 29 вересня 2022 року, містить нову правову норму для України – захист плоду людини після початку 22 тижня вагітності. Особлива частина містить дві нові статті «Спричинення смерті плоду людини» та «Необережне спричинення смерті плоду людини». Отож, вбачається тенденція захисту не тільки матері. Ці статті уточнюють, що початком життя не вважається запліднення, а 22 тижень вагітності. Прихильниками даної позиції є багато вчених, які пов'язують межу початку життя з появою сформованої маси мозкових клітин, що робить плід життєздатним. З юридичної точки зору, початком життя людини є народження (формування) головного мозку, а саме: досягнення плодом 22 тижнів внутрішньоутробного розвитку. Також Ю.Ф. Іванов та О.І. Золотова [8].

Законодавство України йде таким шляхом, що надає плоду людини право на життя починаючи з 22 тижня вагітності. Проект нового кодексу дає визначення особливо тяжкої шкоди – це смерть людини та

загибель плоду людини. Дане формулювання КК має на меті збільшити міру покарання за злочини скоєних проти плода людини, а також надає більш конкретизоване визначення «початку життя», так як ставить життя людини і плода на одну лінію тяжкості.

Таким чином, питання визначення «початку життя» є досить дискусійним в кримінальному праві. Немає єдиного підходу щодо його визначення, який можна застосовувати для всіх країн. Наприклад, в країнах де аборт є заборонений, початком життя є злиття чоловічої та жіночої клітин. У нашому законодавстві відсутнє чітке визначення, яке б надало нам конкретну відповідь. Але, проаналізувавши думки вчених, проект нового кодексу та відповідні норми права, можемо стверджувати, що моментом початку життя людини є початок фізіологічних пологів матері після досягнення плодом 22 тижнів внутрішньоутробного розвитку.

Література:

1. Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2006 № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06> (дата звернення: 10.11.2022).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 10.11.2022).

3. Порошук С.Д., Онуфрієнко С.Д. Право людини на життя як об'єкт нормативно-правового регулювання: сучасний стан, проблеми в Україні. *Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України*. 1998. Вип. 2. С. 3–18.

4. Порядок реєстрації живонароджених та мертвонароджених: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2006 № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0428-06> (дата звернення: 10.11.2022).

5. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2003 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 10.11.2022).

6. Рішення Європейського суду з прав людини від 08.06.2004. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/j02_074_075. Pdf. (дата звернення: 10.11.2022).

7. Рішення Європейського суду з прав людини від 13.05.1980. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/09_02.pdf. (дата звернення: 10.11.2022).

8. Фітьковський С.М. Початковий момент життя людини як показник, що впливає на кваліфікацію злочинного діяння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 24. Том 4. С. 68–71.

9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 10.11.2022).